

Płeć psychologiczna idealnego i rzeczywistego partnera życiowego oraz jej wpływ na jakość realnie utworzonych związków

Alicja Kuczyńska¹

Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski

TYPE OF GENDER SCHEMA OF IDEAL AND REAL LIFE PARTNER AND ITS INFLUENCE ON THE QUALITY OF FORMED RELATIONSHIPS

Abstract. The results of two studies were presented in the paper. First one, which was replication of Orlofsky's research aimed to verify patterns of preferences connected with type of gender schema of ideal partner among students. The goal of the second one was to reconstruct real pattern of mating connected with type of gender schema of people who already had formed close- relationships and testing the quality of these relationships. The results of the first study have shown that young people, particularly women, prefer androgynous ideal partners. The real pattern of mating (study 2) was different in some part than pattern of ideal partner. Analysis of quality of relationships has shown that the best opinion of their relationships characterized androgynous people with close- relationships with androgynous or sex-typed partner formed.

Zagadnienie płci psychologicznej od dawna skupiało uwagę badaczy, ale dopiero wyniki prac ostatnich dwudziestu lat stanowiły prawdziwy przełom w tej dziedzinie. Przełom ten stał się możliwy dzięki odrzuceniu tezy o dychotomii ról seksualnych, w myśl której kobiecość i męskość pojmowane były jako bipolarne końce jednego kontinuum, oraz przyjęciu nowego sposobu ich rozumienia jako dwóch oddzielnych wymiarów osobowości (Bem, 1981; 1988; Spence, Helmreich, 1981).

Płeć psychologiczna kształtuje się na bazie społecznych definicji kobiecości i męskości. Obejmują one siatkę skojarzeń związanych z płcią, które odnoszą się m.in. do budowy anatomicznej, funkcji reprodukcyjnych, podziału pracy czy osobowościowych atrybutów przypisywanych kobietom i mężczyznom przez dane społeczeństwo. W Polsce przykładem takich typowych właściwości przypisywanych kobietom może być czułość, opiekuńczość czy zdolność do poświęceń. Za typowe atrybuty męskości uważa się m.in. bycie szorstkim, dominującym czy rywalizującym (Kuczyńska, 1992b). Główną funkcją płci psychologicznej – jako układu cech psychicznych związanych z płcią – jest spontaniczna gotowość do posługiwania się wymiarem płci w odniesieniu do siebie i świata (Bem, 1984). Istnieją cztery typy płci psychologicznej. Pierwszy tworzą osoby określone seksualnie (*sex-typed*), charakteryzujące się cechami psychicznymi odpowiadającymi ich płci biologicznej (kobiety i mężczyźni). Drugi stanowią osoby androgyniczne mające w jednakowo silnym stopniu zarówno cechy kobiece, jak i męskie, niezależnie od swojej płci biologicznej. Trzeci typ obejmuje osoby nieokreślone seksualnie (*undifferentiated*)², które w niewielkim stopniu mają ukształtowane cechy kobiece i męskie (niezależnie od płci biologicznej). W skład czwartego typu wchodzi osoby krzyżowo określone seksualnie (*cross-sex-typed*), które charakteryzują się w znacznym stopniu cechami psychicznymi odpowiadającymi przeciwnej niż ich własna płeć biologiczna (kobiety mężczyźni i męskie kobiety) (Bem, 1974; Spence, Helmreich, 1974). Zgodnie z teorią Sandry L. Bem, typ płci psychologicznej zależy od tego, czy koncepcja siebie obejmuje schemat płci ukształtowany na bazie społecznych definicji kobiecości/męskości (jak to ma miejsce u osób określonych i krzyżowo określonych seksualnie), czy też schemat płci nie wchodzi w skład schematu siebie (jak to ma miejsce u osób nieokreślonych i androgynicznych³). Koncepcja siebie i schemat płci są strukturami poznawczymi, a w związku z tym charakter tych struktur decyduje, tak samo jak ma to miejsce w przypadku wszystkich innych systemów wiedzy, o przebiegu procesu odbierania i przetwarzania informacji oraz regulacji zachowania. Wiele danych empirycznych sugeruje istotny wpływ płci psychologicznej na funkcjonowanie człowieka, możliwości jego rozwoju i psychologicznej adaptacji (Bem, 1975; Bem, Lenney, 1976; Bem Martyna, Watson, 1976; Kuczyńska, 1992c; Miluska, 1996). Wskazują także na udział płci psychologicznej w przebiegu relacji pomiędzy kobietą i mężczyzną. Typ płci psychologicznej decydował o stopniu różnicowania ludzi ze względu na atrakcyjność fizyczną, warunkując różny poziom zainteresowania i przeżywania emocji, jakie odczuwali oni w kontakcie z osobami płci przeciwnej (Andersen, Bem, 1981). Od płci psychologicznej zależy także sposób

1 Adres do korespondencji: Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski, ul. Dawida 1, 50-527 Wrocław.

2 Osoby te można również nazywać nieokreślonymi płciowo (Miluska, 1996).

3 Zdaniem Markus i jej współpracowników (1982), osoby androgyniczne nie są aschematyczne; rozwijają one podwójny schemat własnej płci.

ALICJA KUCZYŃSKA

porozumiewania się w parach (Jose – za: Nęcki, 1990) oraz ilość popełnianych błędów w rozpoznawaniu wypowiedzi osób płci przeciwnej (Frable, Bem, 1985; Frable, 1989).

Jednym z ciekawszych zagadnień dotyczących roli, jaką odgrywa płeć psychologiczna w regulacji stosunków międzyludzkich, jest jej znaczenie w procesie łączenia się w pary oraz kształtowaniu się satysfakcji kobiet i mężczyzn z utworzonych związków.

W myśl potocznej opinii mężczyźni łączą się zazwyczaj z kobiecymi kobietami, a kobiece kobiety wybierają na swoich partnerów męskich mężczyzn. Próbę naukowej weryfikacji tego poglądu podjął w 1982 r. Jacob Orlofsky (za: Nęcki, 1990). Prosił on osoby badane o dokonanie opisu swojego ideału partnera (i partnerki) za pomocą skal kobiecości i męskości w celu określenia preferowanego przez nich typu płci psychologicznej osoby, z którą chciałyby się związać. Przewidywał przy tym, że osoby określone seksualnie będą chciały mieć partnerów odmiennych od siebie, a osoby androgyniczne będą wołały partnerów do siebie podobnych. Wyniki badań potwierdziły jego przewidywania. Co więcej, dokładniejsza analiza otrzymanych rezultatów wykazała, że w zrekonstruowanym wzorze doboru istnieje tendencja do preferowania partnerów, którzy charakteryzują się nieco niższym od ich własnych wynikiem na skali odpowiadającej ich płci fizycznej. Oznacza to, że kobiety pragną, aby ich partnerzy byli nieco mniej kobiece niż one same, a mężczyźni woła, gdy ich partnerki są nieco mniej męskie niż oni sami.

Chociaż uzyskane przez Orlofsky'ego rezultaty dobrze odpowiadają zarówno koncepcji płci psychologicznej i spójnej z nią koncepcji ról społecznych (Eagly – za: Mascovici, 1998), jak również zasadzie podobieństwa w doborze partnerskim (Braun-Galkowska, 1980; Rostowski, 1987; Nęcki, 1990), to są one dość zaskakujące w świetle badań dotyczących wzajemnych oczekiwań, jakie prezentują młode kobiety i mężczyźni w stosunku do przyszłych partnerów (Lasswell, Lasswell, 1987; Kratochvil, Kratochvilova, 1989; Moir, Jessel, 1993; Buss, 1994; Osborn, 1995; Gray, 1995; Stęniak-Łuczywek, 1997). Oczekiwania te zdają się bowiem sugerować, że niezależnie od płci psychologicznej młodzi ludzie (a zwłaszcza kobiety) będą preferowali androgyniczny typ swojego idealnego partnera. Możliwe jednak, że zrekonstruowany przez Orlofsky'ego wzór doboru partnerskiego w znacznie większym stopniu odpowiadać będzie realnym doborom niż charakterystykom ideału.

Chcąc sprawdzić te przypuszczenia, przeprowadzono dwa badania. Pierwsze polegało na poznaniu preferencji młodych kobiet i mężczyzn dotyczących cech idealnego partnera, rozpatrywanych z punktu widzenia ich płci psychologicznej. Celem badania drugiego było poznanie wzoru rzeczywistych doborów, jakich dokonały osoby pozostające w ukształtowanych już bliskich związkach, oraz sprawdzenie, czy płeć psychologiczna osób tworzących parę ma wpływ na jakość utworzonego związku. Zakładano przy tym, że jeśli zrekonstruowany przez Orlofsky'ego wzór doboru zostanie potwierdzony w układach preferencji dotyczących właściwości idealnego partnera, to można zakładać, że pary utworzone przez kobiece kobiety i męskich mężczyzn oraz przez osoby androgyniczne powinny znacznie wyżej oceniać swoje związki niż osoby, których związki stanowią inne konfiguracje płci psychologicznej. Jeśli natomiast preferowanym typem idealnego partnera będzie osoba androgyniczna, wówczas osobami, które najlepiej oceniają swój związek, powinny być osoby mające androgynicznego partnera. Z kolei biorąc pod uwagę to, że psychologiczna androgynia z reguły wiąże się z dobrymi kompetencjami społecznymi oraz gotowością do pozytywnej oceny swoich osiągnięć, można także przypuszczać, że osoby androgyniczne będą również najlepiej oceniać swoje związki (Lamke i in., 1994; Burleson, 1995).

PLEĆ PSYCHOLOGICZNA PARTNERA ŻYCIOWEGO

METODA

Osoby badane

W badaniu pierwszym wzięło udział 250 studentów wrocławskich uczelni (w tym 148 kobiet i 92 mężczyzn), którzy nie pozostawali w ukształtowanym bliskim związku. Operacyjne kryterium selekcji zakładało, że mogą to być osoby, które w ogóle nie mają partnera lub też spotykają się z kimś, ale nie dłużej niż dwa miesiące. Średnia wieku badanych osób wynosiła 21,9 lat. Badania przeprowadzono w 11 grupach podczas zajęć, jakie studenci mieli na swoich uczelniach. Zadaniem osób badanych było wypełnienie dwóch inwentarzy służących do pomiaru płci psychologicznej, z których pierwszy dotyczył własnej osoby, a drugi idealnego partnera.

W badaniu drugim wzięło udział 446 osób (tj. 223 pary kobiet i mężczyzn) w wieku od 18-45 lat (średnia wieku 28,1), którzy przynajmniej od trzech miesięcy pozostawali ze sobą w intymnym związku; 52 pary pozostawały w związku formalnym, a pozostałe – w nieformalnym. Średni czas trwania związku wynosił 27,7 miesięcy. Ze względu na konieczność dotarcia do dużej liczby par w badaniu tym zastosowano technikę doboru typu *snow ball* (por. Dainton, Stafford, 1993), gdzie studenci wrocławskich uczelni stanowili jedynie grupę wyjściową. Zadaniem każdej z osób tworzących parę było dokonanie charakterystyki siebie z punktu widzenia cech odzwierciedlających ich płć psychologiczną oraz oceny jakości własnego związku. W celu wykluczenia z badań osób, które mogłyby zniekształcać podawane dane, badani wypełniali dodatkowo Kwestionariusz Aprobata Społecznej (Drwal, Wilczyńska, 1995). Obydwa badania miały charakter dobrowolny i anonimowy.

Narzędzia

Do pomiaru płci psychologicznej badanych osób użyto Inwentarza do Pomiaru Płci Psychologicznej – IPP (Kuczyńska, 1992a; 1992b), skonstruowanego na podstawie teorii schematów płciowych S. L. Bem (1981; 1984). Obejmuje on po 15 stwierdzeń w skali kobiecości i męskości oraz 5 stwierdzeń buforowych. Inwentarz ze zmodyfikowaną instrukcją posłużył także jako podstawa oceny płci psychologicznej idealnego partnera. Ze względu na to, że został on opracowany na podstawie badań przeprowadzonych prawie 10 lat temu, dla całej badanej próby obliczono nowe normy, opierając się na medianie na obu skalach (por. Kuczyńska, 1992b; Martin, 1987). W skali kobiecości wynosiła ona 54, a w skali męskości nie zmieniła się i była równa 49.

Do pomiaru jakości związku użyto Kwestionariusza Jakości Związku (Kuczyńska, 1998), przygotowanego na podstawie trójkątnej teorii miłości Sternberga (1986; 1988; por. też kwestionariusz Ackera i Davisa omówiony w *Psychologii miłości* autorstwa Bogdana Wojciszke, 1993), zbudowanego z 21 stwierdzeń odpowiadających wyróżnionym przez Sternberga składowym miłości, jakimi są: intymność, namiętność i zobowiązania.

Preferowany typ płci psychologicznej idealnego partnera życiowego

Tabele 1 i 2 przedstawiają częstość preferowanych typów płci psychologicznej idealnego partnera życiowego młodzieży studenckiej w zależności od prezentowanego przez siebie typu płci psychologicznej. Rozkład wyników oraz analiza różnic pomiędzy procentową wartością dokonywanych wyborów (przeprowadzona z wykorzystaniem pakietu testów podstawowych z programu Statistica) wskazuje na to, że znacznie więcej nieokreślonych seksualnie kobiet pragnie, aby ich idealny partner był androgyniczny niż męski ($p = 0,001$). Również kobiece kobiety częściej opisują swój ideał partnera jako mężczyzny androgynicznego niż męskiego ($p = 0,001$) czy kobiecego ($p = 0,001$). Podobna przewaga wyborów na rzecz androgynicznego partnera dotyczy także androgynicznych ($p = 0,001$), a nawet męskich ($p = 0,033$) kobiet. Żadna z badanych kobiet nie wyobrażała sobie swojego idealnego partnera jako mężczyzny nieokreślonego seksualnie.

Tabela 1.

Liczebność kobiet w zależności od prezentowanego przez siebie i preferowanego typu płci psychologicznej idealnego partnera

Płeć psychologiczna badanych kobiet	Płeć psychologiczna idealnego partnera życiowego			
	określona	androgyniczna	określona krzyżowo	razem
Nieokreślona	10	24	0,00%	34
% kolumny	33,33%	22,64%	0,00%	
% wiersza	29,41%	70,59%	0,00%	
% całości	6,76%	16,22%	0,00%	22,97%
Określona	8	48	12	68
% kolumny	26,67%	45,28%	100,00%	
% wiersza	11,76%	70,59%	17,65%	
% całości	5,41%	32,43%	8,11%	45,95%
Androgyniczna	10	28	0,00%	38
% kolumny	33,33%	26,42%	0,00%	
% wiersza	26,32%	73,68%	0,00%	
% całości	6,76%	18,92%	0,00%	25,68%
Określona krzyżowo	2	6	0,00%	8
% kolumny	6,67%	5,66%	0,00%	
% wiersza	25,00%	75,00%	0,00%	
% całości	1,35%	4,05%	0,00%	5,41%
Ogół osób w grupach	30	106	12	148
% całości	20,27%	71,62%	8,11%	

Chociaż nieokreśleni seksualnie mężczyźni znacznie częściej opisują swoją idealną partnerkę jako androgyniczną niż kobietą ($p = 0,001$) lub męską ($p = 0,027$), to preferencje męskich mężczyzn nie są tak wyraźnie zróżnicowane. Podobna liczba męskich mężczyzn za idealną partnerkę uznaje kobiety kobiece czy męskie, jak i androgyniczne ($p = 0,337$). Również kobiece mężczyźni podobnie często opisują swoje idealne partnerki jako kobiety kobiece i androgyniczne. Natomiast mężczyźni androgyniczni zdecydowanie wolą, aby ich partnerki były bardziej androgyniczne niż kobiece ($p = 0,001$).

Tabela 2.

Tabela liczebności mężczyzn w zależności od prezentowanego przez siebie i preferowanego typu płci psychologicznej idealnej partnerki

Płeć psychologiczna badanych mężczyzn	Płeć psychologiczna idealnej partnerki życiowej				
	nieokreślona	określona	androgyniczna	krzyżowo określona	razem
Nieokreślona	4	2	10	4	20
% kolumny	100,00%	9,09%	21,74%	20,00%	
% wiersza	20,00%	10,00%	50,00%	20,00%	
% całości	4,35%	2,17%	10,87%	4,35%	21,74%
Określona	0,00%	16	18	16	50
% kolumny	0,00%	72,73%	39,13%	80,00%	
% wiersza	0,00%	32,00%	36,00%	32,00%	
% całości	0,00%	17,39%	19,57%	17,39%	54,35%

PLEĆ PSYCHOLOGICZNA PARTNERA ŻYCIOWEGO

Androgyniczna	0,00%	2	16	0,00%	18
% kolumny	0,00%	9,09%	34,78%	0,00%	
% wiersza	0,00%	11,11%	88,89%	0,00%	
% całości	0,00%	2,17%	17,39%	0,00%	19,57%
Określona krzyżowo	0,00%	2	2	0,00%	4
% kolumny	0,00%	9,09%	4,35%	0,00%	
% wiersza	0,00%	50,00%	50,00%	0,00%	
% całości	0,00%	2,17%	2,17%	0,00%	4,35%
Ogół osób w grupach	4	22	46	20,00%	92
% całości	4,35%	23,91%	50,00%	21,74%	

Spśród osób określonych seksualnie znacznie więcej jest mężczyzn, którzy wyobrażają sobie swoją idealną partnerkę jako kobietę kobiecą niż kobiet, które chciałyby, aby ich partner był męskim mężczyzną ($p = 0,005$). Kobiety znacznie częściej niż mężczyźni pragną, aby ich idealny partner był androgyniczny ($p = 0,001$). Androgyniczne kobiety i mężczyźni podobnie często wyobrażają sobie swojego idealnego partnera jako osobę określoną seksualnie ($p = 0,103$) oraz jako osobę androgyniczną ($p = 0,103$). Przeprowadzona analiza nie potwierdziła wzoru preferencji uzyskanego przez Orlofsky'ego. Wśród wszystkich kobiet – niezależnie od prezentowanego typu płci psychologicznej – dominuje bowiem ideał partnera androgynicznego. U mężczyzn taką tendencją charakteryzują się osoby nieokreślone i androgyniczne, zaś układ preferencji męskich mężczyzn jest zrównoważony poprzez podobny procent wyborów dotyczących partnerki kobiecej, androgynicznej, a nawet męskiej.

Typ płci psychologicznej w rzeczywistych związkach

Tabela 3 ukazuje wzór doboru kobiet i mężczyzn w rzeczywistych, ukształtowanych już parach z punktu widzenia płci psychologicznej.

Tabela 3.**Liczebność kobiet i mężczyzn w poszczególnych układach płci psychologicznej**

Płeć psychologiczna mężczyzn	Płeć psychologiczna kobiet				
	nieokreślona	określona	androgyniczna	określona krzyżowo	razem
Nieokreślona	6	42	4	18	70
% kolumny	20,00%	43,30%	11,76%	42,86%	
% wiersza	8,57%	60,00%	5,71%	25,71%	
% całości	2,96%	20,69%	1,97%	8,87%	34,48%
Określona	13	37	16	14	80
% kolumny	43,33%	38,14%	47,06%	33,33%	
% wiersza	16,25%	46,25%	20,00%	17,50%	
% całości	6,40%	18,23%	7,88%	6,90%	39,41%
Androgyniczna	2	16	12	8	38
% kolumny	6,67%	16,49%	35,29%	19,05%	
% wiersza	5,26%	42,11%	31,58%	21,05%	
% całości	0,99%	7,88%	5,91%	3,94%	18,72%
Określona krzyżowo	9	2	2	2	15
% kolumny	30,00%	2,06%	5,88%	4,76%	
% wiersza	60,00%	13,33%	13,33%	13,33%	
% całości	4,43%	0,99%	0,99%	0,99%	7,39%
Ogół osób w grupach	30,00%	97	34	42	203
% całości	14,78%	47,78%	16,75%	20,69%	

Analiza różnic procentowych wykazała, że nieokreśleni seksualnie mężczyźni częściej pozostają w związkach z kobiecymi kobietami niż z kobietami męskimi ($p = 0,001$). Znacznie rzadziej tworzą związki z kobietami nieokreślonymi seksualnie ($p = 0,005$) i androgynicznymi ($p = 0,001$). Męscy mężczyźni najczęściej tworzą związki z kobietami kobiecymi. Rzadziej ich partnerki są androgyniczne ($p = 0,001$) oraz męskie ($p = 0,001$) i nieokreślone seksualnie ($p = 0,001$), przy czym procent tych ostatnich związków jest do siebie podobny ($p < 0,256$). Mężczyźni androgyniczni najczęściej mają partnerki kobiece i androgyniczne ($p = 0,161$). Znacznie rzadziej niż z kobietami kobiecymi tworzą oni związki z kobietami męskimi ($p = 0,026$), ale procent tych związków jest podobny do tych, jakie tworzą oni z kobietami androgynicznymi ($p = 0,162$). Kobięcy mężczyźni częściej tworzą związki z nieokreślonymi kobietami niż z kobietami charakteryzującymi się innym typem płci psychologicznej ($p = 0,006$).

Nieokreślone seksualnie kobiety podobnie często tworzą związki z męskimi, jak i z kobiecymi mężczyznami ($p = 0,145$). Znacznie rzadziej ich partnerami są nieokreśleni i androgyniczni mężczyźni ($p < 0,022$). Kobiece kobiety równie często tworzą związki z nieokreślonymi, jak i z męskimi mężczyznami ($p = 0,239$). Androgyniczni mężczyźni rzadziej są partnerami kobiecych kobiet niż mężczyźni męscy ($p = 0,003$). Najmniej kobiecych kobiet tworzyło związki z kobiecymi mężczyznami. Kobiety androgyniczne równie często mają partnerów męskich, jak i androgynicznych ($p = 0,159$), natomiast znacznie rzadziej tworzą one związki z nieokreślonymi i kobiecymi mężczyznami ($p < 0,011$). Męskie kobiety równie często tworzą związki z nieokreślonymi, jak i męskimi mężczyznami ($p = 0,174$). Znacznie rzadziej ich partnerami są androgyniczni mężczyźni (odpowiednio $p = 0,010$ i $p = 0,073$), a najmniej związków tworzą one z kobiecymi mężczyznami.

Porównanie różnic procentowych pomiędzy kobietami i mężczyznami wykazało, że kobiece kobiety podobnie często tworzą związki z męskimi mężczyznami, jak i męscy mężczyźni z kobiecymi kobietami ($p = 0,142$).

Podobny jest również procent określonych seksualnie kobiet i mężczyzn, którzy mają za swoich partnerów osoby androgyniczne. Nie ma także różnic pomiędzy androgynicznymi kobietami i mężczyznami, którzy równie często tworzą związki z osobami androgynicznymi, jak i określonymi seksualnie ($p = 0,359$).

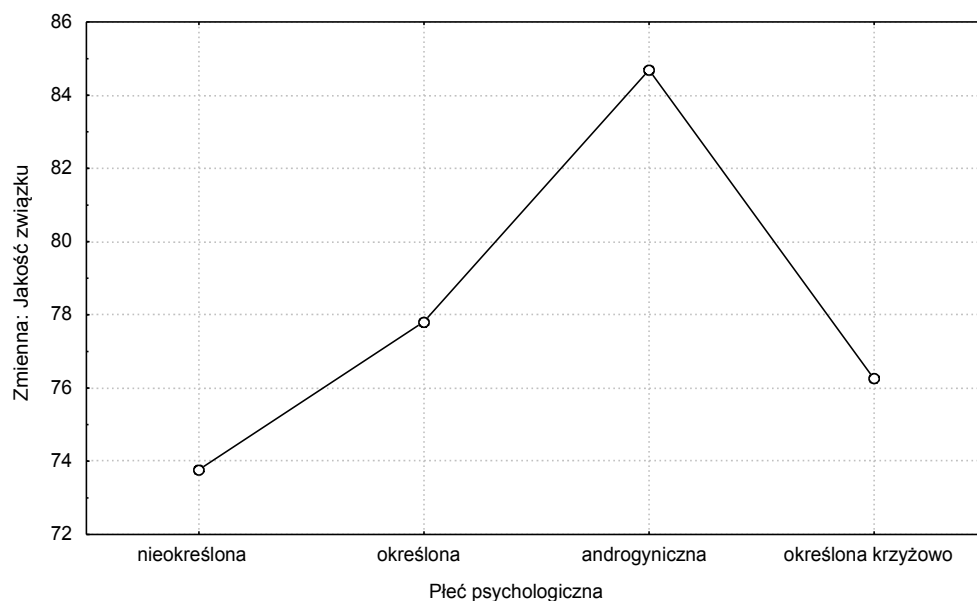
W celu sprawdzenia wyników Orlofsky'ego dotyczących przewagi punktowej w skalach odpowiadających płci fizycznej u osób tworzących pary androgyniczne oraz mieszane (utworzone z osób androgynicznych i określonych seksualnie) przeprowadzono trójczynnikiową analizę wariancji według schematu 2 (płeć psychologiczna osoby badanej: określona, androgyniczna) x 2 (płeć psychologiczna partnera: określona, androgyniczna) x 2 (płeć fizyczna: mężczyzna, kobieta) i test wielokrotnych porównań za pomocą najmniejszych różnic (NIR). Wyniki tej analizy wykazały, że kobiety i mężczyźni w parach androgynicznych nie różnią się między sobą w ramach

PLEĆ PSYCHOLOGICZNA PARTNERA ŻYCIOWEGO

poszczególnych skal. Średnia skali kobiecości dla kobiet wynosi 58,0, a dla mężczyzn 59,17 ($p = 0,483$); średnia skali męskości dla kobiet wynosi 54,7, a dla mężczyzn 56,7 ($p = 0,311$). Podobnie wygląda sytuacja w parach mieszanych. W związkach, gdzie kobieta jest kobieca, a mężczyzna charakteryzuje się androgynicznym typem płci psychologicznej, średnie skali kobiecości wynoszą odpowiednio 60,2 i 61,0 ($p = 0,544$). W parach, w których mężczyzna charakteryzuje się określonym typem płci psychologicznej a kobieta jest androgyniczna, średnie skali męskości wynoszą odpowiednio 54,6 i 53,8 ($p = 0,661$).

Płeć psychologiczna a jakość związku

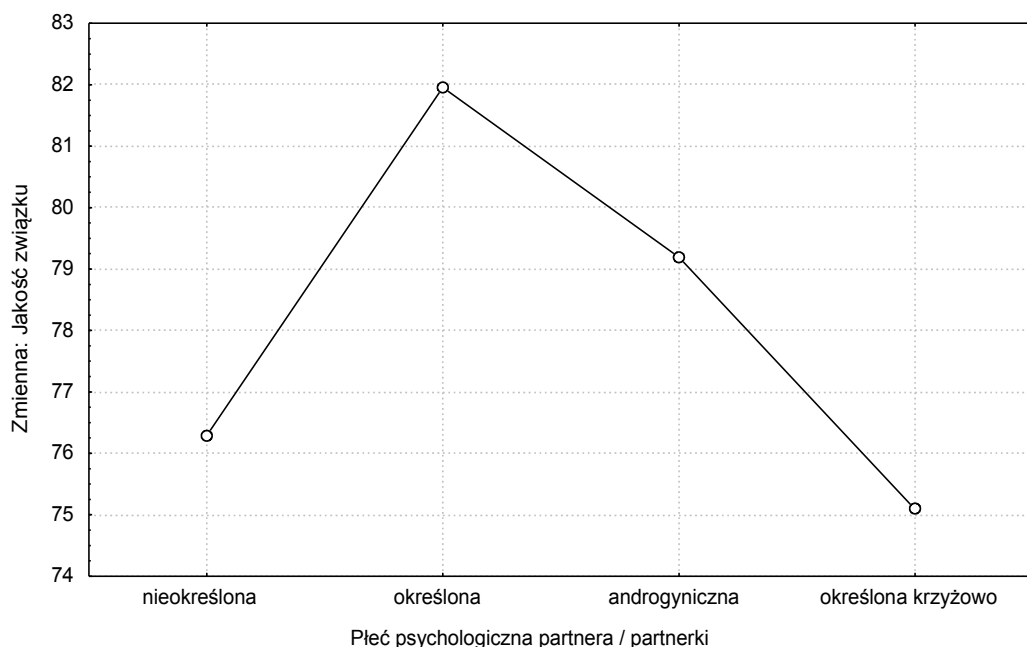
W celu sprawdzenia, czy płeć psychologiczna ma wpływ na jakość związku, przeprowadzono trójczynnikową analizę wariancji według schematu 4 (płeć psychologiczna osoby badanej: nieokreślona, określona, androgyniczna, krzyżowo określona) x 4 (płeć psychologiczna partnera: nieokreślona, określona, androgyniczna, określona krzyżowo) x 2 (płeć fizyczna: mężczyzna, kobieta) oraz test wielokrotnych porównań średnich za pomocą najmniejszych różnic (Brzeziński, 1996). Analiza ta wykazała, że płeć psychologiczna badanych osób ma wpływ na dokonywane przez nich oceny swoich związków (rys. 1).

Rys. 1. Średnie jakości związku w zależności od płci psychologicznej osoby oceniającej związek $F(3,37) = 11,00$; $p < 0,001$

Najlepiej spostrzegają swoje związki osoby androgyniczne, gorzej oceniają swoje związki osoby określone i określone krzyżowo (różnica dla obu typów płci psychologicznej w odniesieniu do osób androgynicznych jest istotna na poziomie $p < 0,001$), a najgorzej osoby nieokreślone seksualnie. Różnica pomiędzy ocenami związków dokonywanymi przez osoby nieokreślone seksualnie a ocenami przypisywanymi związkom przez osoby androgyniczne i określone seksualnie jest istotna na poziomie $p < 0,001$, a pomiędzy ocenami związków utworzonych przez osoby krzyżowo określone – na poziomie $p < 0,096$.

Na jakość związków ma także wpływ płeć psychologiczna partnera (rys. 2).

Rys. 2. Średnie oceny jakości związku w zależności od płci psychologicznej partnera $F(3,37) = 5,92; p < 0,001$

Najlepiej oceniają swoje związki osoby, których partner charakteryzuje się określonym płciowo typem płci psychologicznej. Gorzej od nich oceniają swoje związki osoby, których partner jest androgyniczny ($p < 0,026$), a najgorsze oceny uzyskiwały związki osób, których partnerzy identyfikowali się z nieokreślonym i określonym krzyżowo typem płci psychologicznej (dla obu związków różnica ta w odniesieniu do związków z określonym seksualnie partnerem jest istotna na poziomie $p < 0,001$, a dla związków z partnerem androgynicznym wynosi odpowiednio $p < 0,036$ i $p < 0,010$).

Analiza wariancji wykazała jeszcze jeden efekt prosty dotyczący płci fizycznej osób badanych. Mężczyźni lepiej oceniają swoje związki niż kobiety. Średnia ocena jakości związku mężczyzn wynosi 82,7, a kobiet 73,6 ($F(1,370) = 43,08$, $p < 0,001$). Na podstawie analizy wariancji stwierdzono także interesujący efekt interakcyjny wskazujący na to, że w zależności od płci osób badanych na ocenę jakości ich związku może mieć również wpływ układ płci psychologicznej osób tworzących daną parę (por. tab. 4).

Chociaż analizie wariancji poddano wszystkie badane grupy, jednak ze względu na to, że niektóre z nich są bardzo małe ($N < 10$), rezultaty analizy wielokrotnych porównań zostaną przedstawione jedynie dla tych grup o odpowiedniej liczebności.

Wśród mężczyzn najlepiej oceniają swój związek mężczyźni androgyniczni, których partnerkami są androgyniczne lub kobiece kobiety. Dobrze, choć istotnie gorzej niż androgyniczni mężczyźni, oceniają swój związek mężczyźni, których partnerkami są kobiety kobiece lub nieokreślone seksualnie (najmniejsza różnica między związkami jest istotna na poziomie $p < 0,036$). Podobnie do nich oceniają swój związek mężczyźni, których partnerkami są kobiety androgyniczne. Kiedy natomiast partnerkami męskich mężczyzn są męskie kobiety, ich związki są oceniane znacznie gorzej niż męskich mężczyzn z kobiecymi kobietami ($p < 0,046$). Chociaż najslabsze oceny przypisują swojemu związkowi nieokreśleni mężczyźni, których partnerkami są kobiece kobiety, ocena ta nie różni się istotnie od ocen związków męskich mężczyzn z męskimi kobietami ($p < 0,561$).

Podobnie jak u mężczyzn, najlepsze oceny przypisują swoim związkom kobiety androgyniczne, których partnerem jest androgyniczny lub męski mężczyzna. Podobnie oceniają swój związek nieokreślone seksualnie kobiety, których partnerami są androgyniczni mężczyźni. Znacznie gorzej niż androgyniczne kobiety tworzące związki z męskimi mężczyznami oceniają swoje intymne relacje kobiece kobiety, których partnerami są androgyniczni ($p < 0,009$) i nieokreśleni seksualnie mężczyźni ($p < 0,001$). Podobnie do nich oceniają swoje związki kobiece kobiety, których partnerami są mężczyźni oraz męskie kobiety, które związały się z nieokreślonymi seksualnie mężczyznami.

Analiza wykazała również, że biorąc pod uwagę płeć osób badanych tylko trzy typy związków są podobnie oceniane przez kobiety i mężczyzn. Są to związki osób określonych seksualnie z osobami androgynicznymi,

PLEĆ PSYCHOLOGICZNA PARTNERA ŻYCIOWEGO

androgynicznych z takimi samymi androgynicznymi partnerami oraz osób krzyżowo określonych seksualnie z partnerami nieokreślonymi. Poza jednym wyjątkiem, który dotyczy

Tabela 4.

Oceny jakości związku kobiet i mężczyzn ze względu na układ płci psychologicznej charakteryzujący osoby tworzące parę

Płeć psychologiczna		Jakość związku w ocenach kobiet	Płeć psychologiczna		Jakość związku w ocenach mężczyzn
Kobiet	Partnerów		Mężczyzn	Partnerek	
Nieokreślona	nieokreślona	57	nieokreślona	nieokreślona	81
Nieokreślona	określona	81,6	nieokreślona	określona	75,4
Nieokreślona	androgyniczna	79	nieokreślona	androgyniczna	76
Nieokreślona	określona krzyżowo	57,9	nieokreślona	określona krzyżowo	82,2
Nieokreślona	nieokreślona	76,7	określona	nieokreślona	82,6
Określona	określona	74,3	określona	określona	83,6
Określona	androgyniczna	77,3	określona	androgyniczna	78,9
Określona	określona krzyżowo	71	określona	określona krzyżowo	78,1
Androgyniczna	nieokreślona	67	androgyniczna	nieokreślona	97
Androgyniczna	określona	85,5	androgyniczna	określona	93,7
Androgyniczna	androgyniczna	87	androgyniczna	androgyniczna	89,8
Androgyniczna	określona krzyżowo	74	androgyniczna	określona krzyżowo	83,5
Określona Krzyżowo	nieokreślona	72,6	określona krzyżowo	nieokreślona	76,5
Określona Krzyżowo	określona	75,5	określona krzyżowo	określona	86
Określona Krzyżowo	androgyniczna	68,5	określona krzyżowo	androgyniczna	77
Określona Krzyżowo	określona krzyżowo	72	określona krzyżowo	określona krzyżowo	82

osób nieokreślonych seksualnie z określonymi partnerami, które to związki kobiety oceniają wyżej niż mężczyźni ($p < 0,028$), we wszystkich innych typach związku oceny mężczyzn są wyższe. Interesujące jest także porównanie ocen każdego z typów związku z perspektywy osób w nich uczestniczących. I tak np. osoby androgyniczne pozostające w związkach z określonymi seksualnie kobietami czy mężczyznami oceniają znacznie lepiej swój związek niż ich mężczy czy kobiece partnerzy. Mężczy mężczyźni, którzy związali się z nieokreślonymi kobietami, oceniają swój związek podobnie jak ich partnerki. Podobnych ocen związku dokonują także mężczy mężczyźni i ich męskie partnerki oraz nieokreśleni mężczyźni i ich kobiece partnerki, chociaż w tym ostatnim przypadku różnica w pozycjach związku kobiet i mężczyzn jest bardzo duża, bowiem ocena takiego związku przez mężczyzn jest znacznie niższa niż przeciętna ocena, jaką mężczyźni przypisują swoim związkom, natomiast ocena takiego układu przez kobiety znajduje się powyżej średniej ocen dokonywanych przez wszystkie kobiety.

PODSUMOWANIE

Celem przeprowadzonych badań było sprawdzenie, jaki wpływ na dobieranie się kobiet i mężczyzn w pary oraz na jakość utworzonych przez nich związków ma płeć psychologiczna.

ALICJA KUCZYŃSKA

Biorąc za punkt wyjścia wyniki badań Orlofsky'ego, na podstawie których stwierdzono, że osoby określone seksualnie preferują odmiennych, a androgyniczne podobnych partnerów, oraz rezultaty badań dotyczące oczekiwań młodych ludzi w stosunku do swoich przyszłych partnerów, sugerujące pragnienie posiadania partnera czy partnerki charakteryzujących się zarówno „miękkimi” cechami kobiecymi, jak i „twardymi”, typowo męskimi właściwościami osobowościowymi, zakładano, że zrekonstruowany przez Orlofsky'ego wzór preferencji dotyczący idealnego partnera nie sprawdzi się w odniesieniu do ideału, ale może odpowiadać wzorowi rzeczywistych doborów, jakich dokonują kobiety i mężczyźni w utworzonych przez siebie związkach. Wyniki badań dotyczące idealnego partnera całkowicie potwierdzają powyższe sugestie w odniesieniu do kobiet i mężczyźni w stosunku do partnerów. Wszystkie kobiety – niezależnie od charakteryzującego je typu płci psychologicznej – preferują partnera androgynicznego. Również nieokreśleni seksualnie i androgyniczni mężczyźni wyobrażają sobie swój ideał partnerki jako osoby androgynicznej. Natomiast mężczyźni i kobiety mężczyźni podobnie często postrzegają kobietę kobiecą, jak i androgyniczną jako idealną partnerkę. Badania zmierzające do określenia rzeczywistego wzoru doboru partnerskiego w utworzonych już związkach dowiodły, że osoby określone seksualnie mają najczęściej również określonych seksualnie partnerów, natomiast osoby androgyniczne jednakowo często wybierają partnerki i partnerów androgynicznych, jak i określonych seksualnie. Mężczyźni są najczęściej związani z kobietami, a mężczyźni androgyniczni tworzą jednakowo często związki z kobietami, jak i androgynicznymi partnerkami. Kobiety najczęściej są związane z męskimi i nieokreślonymi seksualnie mężczyznami, a kobiety androgyniczne, podobnie jak androgyniczni mężczyźni, jednakowo często tworzą związki z androgynicznymi, jak i męskimi partnerami. Innymi słowy, zrekonstruowany wzór doboru w pary pokrywa się z przewidywaniami i wynikami badań Orlofsky'ego w tym fragmencie, który dotyczy osób określonych płciowo, natomiast nie jest on zgodny w odniesieniu do osób androgynicznych.

Dość zaskakujące rezultaty przyniosła analiza jakości związków z perspektywy płci psychologicznej osoby oceniającej związek, jej partnera czy partnerki oraz układu tych zmiennych w parze, zwłaszcza w odniesieniu do przewidywań sformułowanych w stosunku do kobiet. Przewidywania te zakładały, że kobiety będą preferowały androgyniczny ideał partnera. Następnym takich preferencji powinna być również wyższa ocena swoich realnie utworzonych związków wtedy, kiedy ich partnerem będzie mężczyzna odpowiadający tym preferencjom. Jak pokazały badania, kobiety istotnie preferują androgyniczny ideał partnera, ale mając takiego partnera, wcale nie są najszczęśliwsze. Wysoko oceniają swój związek tylko wtedy, kiedy same są androgyniczne, natomiast jeśli są kobiecymi kobietami, przypisują swojemu realnemu związkowi znacznie gorsze oceny. Mężczyźni jednakowo często uważają, że idealną partnerką jest dla nich kobieta kobiega, a także androgyniczna. Jednakże posiadanie realnej partnerki, której osobowość odpowiada tym cechom, wcale nie zapewnia najwyższego zadowolenia z własnego związku. Takiej oceny dokonują jedynie ci mężczyźni, którzy charakteryzują się androgynicznym typem płci psychologicznej. Mężczyźni, którzy są związani z kobiecymi lub androgynicznymi kobietami, oceniają swoje realne związki znacznie gorzej.

Podsumowując, pomimo wyraźnej tendencji (zwłaszcza u kobiet) do opisu swojego idealnego partnera jako osoby androgynicznej, rzeczywiste dobieranie się kobiet i mężczyzn w pary odbiegają od takiego obrazu. Mężczyźni najczęściej mają kobiece partnerki, a kobiece kobiety najczęściej wiążą się z męskimi partnerami. Nawet osoby androgyniczne w jednakowym stopniu wybierają androgynicznych, jak i określonych seksualnie partnerów. Analiza danych dotyczących jakości związku wskazuje, że najlepiej oceniane są związki tych osób, które mają określonego partnera. Rezultaty te potwierdzają więc ogromne znaczenie społecznych definicji kobiecości i męskości i uzasadniają w pewnym stopniu dążenie ludzi do poszukiwania i wyboru tych osób, które definicjom tym odpowiadają. Definicje te zapewniają bowiem zrozumienie i przewidywalność takich osób oraz ułatwiają podejmowanie odpowiednich zachowań interakcyjnych. Z drugiej jednak strony dokonane analizy sugerują, że – niezależnie od prezentowanych preferencji dotyczących idealnego partnera, ich spełnienia (tj. znalezienia partnera odpowiadającego tym preferencjom) czy bycia z partnerem charakteryzującym się odpowiednimi cechami zgodnymi ze społecznym wzorcem kobiecości czy męskości – zadowolenie ze związku znacznie bardziej zależy od osoby dokonującej oceny oraz jej właściwości niż od tego, kim jest jej partner. Najlepiej bowiem oceniają swoje związki osoby androgyniczne.

Płeć psychologiczna osoby dokonującej oceny związku oraz osoby jej partnera pozostają ze sobą w interakcji. Biorąc pod uwagę układ cech psychicznych osób tworzących parę, za najszczęśliwsze uważają się osoby androgyniczne mające określonych seksualnie lub androgynicznych partnerów.

PLEĆ PSYCHOLOGICZNA PARTNERA ŻYCIOWEGO

BIBLIOGRAFIA

- Andersen, S. M., Bem, S. L. (1981). Sex-typing and androgyny in dyadic interaction: Individual differences in responsiveness to physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 74-86.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Bem, S. L. (1975). Sex-role adaptability: One consequence of psychological androgyny. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 634-643.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.
- Bem, S. L. (1984). Androgyny and gender schema theory: A conceptual and empirical integration. W: T. B. Soderegger (red.), *Nebraska Symposium on Motivation: Psychology and Gender* (s. 178-226). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Bem, S. L. (1988). Androgynia psychiczna a tożsamość płciowa. W: P. G. Zimbardo, F. L. Ruch (red.), *Psychologia i życie* (s. 435-439). Warszawa: PWN.
- Bem, S. L., Lenney, E. (1976). Sex typing and avoidance of cross behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33, 48-54.
- Bem, S. L., Martyna, W., Watson, C. (1976). Sex typing and androgyny. Father explorations of the expressive domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34, 1016-1023.
- Braun-Galkowska, M. (1980). *Miłość aktywna*. Warszawa: IW PAX.
- Brzeziński, J. (1996). Metodologia badań psychologicznych. Warszawa: PWN.
- Burlison, B. R. (1995). Personal relationships as skilled accomplishment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12, 575-583.
- Buss, D. M. (1994). *The evolution of desire. Strategies of human mating*. New York: BasicBooks.
- Dainton, M., Stafford, L. (1993). Routine maintenance behaviors: A comparison of relationships type, partner similarity and sex differences. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 255-271.
- Drwał, R., Wilczyńska, J. (1995). Opracowanie kwestionariusza aprobaty społecznej. W: R. Drwał (red.), *Adaptacja kwestionariuszy osobowości* (s. 57-66). Warszawa: PWN.
- Frale, D. E. S. (1989). Sex typing and gender ideology. Two facets of the individual's gender psychology that go together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 95-108.
- Frale, D. E. S., Bem, S. L. (1985). If you're gender schematic, all members of opposite sex look alike. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 459-468.
- Grey, J. (1995). *Mężczyźni są z Marsa, kobiety z Wenus*. Poznań: Zys i S-ka.
- Kratochvil, S., Kratochvilova, V. (1989). Z doświadczeń czeskiej terapii małżeńskiej. *Problemy Rodziny*, 4, 20-28.
- Kuczyńska, A. (1992a). Płeć psychologiczna. Podstawy teoretyczne, dane empiryczne oraz narzędzie pomiaru. *Przegląd Psychologiczny*, 35, 2, 237-247.
- Kuczyńska, A. (1992b). *Inwentarz do oceny płci psychologicznej. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Kuczyńska, A. (1992c). *Przygotowanie do życia w ujęciu Sandry Lipsitz Bem*. Wrocław: Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Prace Psychologiczne XXIX, s. 43-49.
- Kuczyńska, A. (1998). *Sposób na bliski związek. Zachowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymania więzi w bliskich związkach*. Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Lasswell, M., Lasswell, T. E. (1987). *Marriage and the family*. Lexington, DC: Heath and Company.
- Lamke, L. K., Sollie, D. L., Durbin, R. G., Fitzpatrick, J. A. (1994). Masculinity, femininity and relationship satisfaction: The mediating role of interpersonal competence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 4, 535-554.
- Markus, H., Crane, M., Bernstein, S., Siladi, M. (1982). Self-schema and gender. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 38-50.
- Martin, C. L. (1987). Ratio measure of sex stereotyping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 489-499.
- Maskovici S. (1998). *Psychologia społeczna w relacji ja-inni*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Miluska, J. (1996). Tożsamość kobiet i mężczyzn w cyklu życia. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Moir, A., Jessel, D. (1993). *Płeć mózgu*. Warszawa: PIW.
- Necki Z. (1990). *Wzajemna atrakcyjność*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Osborne, C. (1995). *Ach te kobiety... ach ci mężczyźni*. Warszawa: Vocatio.
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- Spence, J. T., Helmreich, R. L. (1981). Androgyny versus gender schema: A coment on Bems's gender schema theory. *Psychological Review*, 88, 365-368.
- Spence, J. T., Helmreich, R. L., Stapp, J. (1974). The Personal Attributes Questionnaire: A measure of sex-role stereotypes and masculinity and femininity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 29-39.
- Sternberg, R. J. (1986). Triangular theory of love. *Psychological Review*, 93, 119-135.
- Sternberg, R. J. (1988). Triangulating love. W: R. J. Sternberg, M. L. Barnes (red.), *The psychology of love* (s. 119-138). New Haven, CT: Yale University Press.
- Stępnik-Łuczywek, A. (1997). Uwarunkowania szczęścia małżeńskiego. *Problemy Rodziny*, 5-6, 13-20.
- Wojciszke B. (1993). *Psychologia miłości. Intymność, namiętność, zaangażowanie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.